

П. М. Кухарчук
кандидат наук з державного управління,
доцент, науковий кореспондент
лабораторії управління освітніми закладами
Інституту педагогіки НАПН України
викладач кафедри суспільно-гуманітарних дисциплін
(Житомирський обласний інститут
післядипломної педагогічної освіти)
e-mail: petrokuxa@i.ua

Актуальні проблеми професійного навчання населення

В даній статті зроблена спроба аналізу актуальних проблем професійного навчання населення. Доцільність обґрунтування управління системою професійного навчання населення зумовлена інтеграцією системи освіти України у європейський та світовий ринок освітніх послуг, посилення суспільних вимог до рівня освіченості, професіоналізму, конкурентоспроможності майбутніх фахівців на вітчизняному і світовому ринку праці.

Підвищення ефективності професійного навчання населення, зокрема без вироблення та систематизації механізмів управління, є неможливим в сучасних умовах, коли ринок праці висуває підвищені вимоги до кваліфікації персоналу, це питання набуває особливої актуальності. Провідні вітчизняні вчені та фахівці цієї сфери вважають, що державне управління регіональною системою підготовки робітничих кадрів та професійна орієнтація не може закінчуватися вибором професії, вона є актуальною протягом всього життя людини [1:35].

Аналіз наукового доробку і практики управління професійним навчанням населення, дозволяє відмітити, що за останнє десятиліття суттєво змінилися вимоги ринку праці до якості робочої сили. Наукові положення про особливості державного управління соціальними системами в умовах глобальних ринкових трансформацій розглядали О.Ігнатенко, О. Лазор, О.Лебединська, В.Малиновський, Н. Нижник, теоретичні основи про управління людськими ресурсами у сфері освіти Л. Ващенко, В.Луговий, Н. Протасова, Н. Синицина, Ж. Таланова, механізми державного управління освітою Л. Гаєвська, С. Крисюк, Т. Лукіна, В. Майборода, С. Майборода, П. Кухарчук, педагогічні підходи до професійної орієнтації та професійного навчання дорослих В. Скульська, Л. Сігаєва, О. Киричук, механізми реалізації соціальної та гуманітарної політики держави у наданні соціальних послуг громадянам В. Торощинський, Ю. Сурмін, С. Чукут, В. Скуратівський, В. Гошовська.

Водночас, у теорії недостатньо повно відображені та обґрунтовані механізми управління професійною орієнтацією та професійним навчанням населення, як проблеми теорії і практики щодо соціально-економічного розвитку держави, її соціальної та економічної функції. З практичної точки зору існує необхідність алгоритмізації технологій системи професійного

навчання населення, а також розроблення методичних рекомендацій з удосконалення механізмів регулювання цього процесу.

Наявність суперечностей та низки викликів сучасного ринку праці в Україні вимагають теоретичного обґрунтування та розробки практичних механізмів управління професійною орієнтацією та професійним навчанням населення, з огляду на її важливе практичне значення для вирішення питань розвитку економіки країни, реформування соціальної сфери.

На нашу думку, низку проблем теоретичного і практичного характеру породжують протиріччя, які гальмують розвиток національної економіки та соціальної сфери:

- потребами виробництва у кваліфікованих робітничих кадрах високої якості та невідповідним професійно-кваліфікаційним рівнем що пропонується;

- зростання потреби економіки у висококваліфікованих кадрах робітничих професій та значною кількістю безробітних громадян без професії чи спеціальності;

- появою нових професій та спеціальностей, що користуються попитом на ринку праці та недостатньою пропозицією освітніх послуг навчальними закладами.

За результатами дослідження нами визначені основні механізми управління системою професійної орієнтації та професійного навчання населення: фінансовий, правовий, організаційний, соціальний, децентралізація, регіональний, моніторингу, міжнародного співробітництва.

Фінансове забезпечення професійної орієнтації та професійного навчання населення здійснюється за рахунок коштів державного бюджету, коштів, які заробляють навчальні заклади та за рахунок коштів Фонду загальнообов'язкового державного соціального страхування України на випадок безробіття. Однак, коштів на модернізацію матеріально-технічної бази, своєчасного оновлення засобів навчання не вистачає. Вирішення даної проблеми є можливим шляхом посилення участі та відповідальності роботодавців у процесі професійного навчання населення.

Вважаємо необхідною умовою участь підприємств у фінансуванні професійного навчання населення, що в свою чергу сприятиме підвищенню відповідальності роботодавців за якість підготовки та запобіганню формальному працевлаштуванню, на короткий термін.

Основними напрямками соціальної взаємодії суб'єктів і об'єктів управління є в визначенні обсягів та напрямів професійного навчання населення; фінансовому забезпеченні; аналізу потреб ринку праці, в тому числі на перспективу; удосконаленні матеріально-технічної бази та спільному використанні на договірних засадах; формуванні вимог до майбутнього працівника за професіями; контролі якості надання освітніх послуг, формуванні системи управління якістю.

В Концепції реформування системи соціальних послуг, яка визначає необхідність створення системи управління якістю надання соціальних послуг на державному, місцевому рівні та на рівні соціальних служб, які б

відповідали потребам різних груп населення, передусім людей, які опинилися у складних життєвих обставинах, шляхом модернізації існуючих і запровадження нових соціальних послуг; упровадження механізму, який стимулює тих, хто надає соціальні послуги до постійного підвищення рівня якості таких послуг; посилення ролі місцевого самоврядування у плануванні, фінансуванні та організації надання соціальних послуг; удосконалення управління процесом надання соціальних послуг тощо [2].

Повільна децентралізація державного управління, що спостерігалась останні десятиріччя в Україні, призвела до нерівномірності регіонального розвитку і суттєвої диференціації рівня життя мешканців по території країни створюють передумови для соціальної напруги в суспільстві, загрожують її територіальній цілісності та стримують динаміку соціально-економічного зростання країни, уповільнюють та знижують ефективність ринкових перетворень [3: 2].

За цих обставин державна політика зайнятості повинна бути націлена на створення умов підвищення конкурентоздатності регіонів як основи динамічного розвитку та зменшення значних диспропорцій між ними у продуктивності, зайнятості та стандартами життя.

Державна стратегія регіонального розвитку має на меті: визначення ключових проблем регіонального розвитку стратегічних цілей державної регіональної політики, її пріоритетів з точки зору загальнонаціональних потреб та інтересів на період до 2015 року. Вона формується в рамках чинного законодавства, ураховує основні тенденції регіонального розвитку у країнах Європейського Союзу, Центральної та Східної Європи, СНД [3: 2].

Децентралізація управління професійним навчанням населення надасть можливість наблизити та оптимізувати освітні послуги, використовувати наявну матеріально-технічну базу, кадровий потенціал відповідно до потреб регіонального ринку праці, враховувати специфічні історичні та перспективні умови розвитку.

Децентралізація управління передбачає передання повноважень (функцій, компетентностей і відповідальності) від центрального уряду до регіональних та місцевих органів самоврядування. Для системи державного управління в Україні, так і управління регіональною системою професійного навчання населення, цей процес є новим, тому дослідження цієї проблеми є надзвичайно актуальним як для центральних органів влади, так і регіональних. Проблемою регіональної політики України є саме відсутність чітко визначених цілей і пріоритетів та, відповідно, не відпрацьованість інструментів впливу. У Концепції державної політики регіональної політики України несистемність політики у сфері подолання територіальної диференціації рівня економічного розвитку й можливостей соціального забезпечення громадян названо однією з важливих причин стримування соціально-економічного розвитку та стабільності у країні [4].

У процесі визначення моніторингу, як механізму управління професійним навчанням населення ми спирались на положення, викладені в роботі Т. Лукіної. Розроблена вченою класифікація функцій якості освіти [5:

50], на нашу думку, цілком може бути застосована щодо моніторингу управління професійним навчанням населення як освітньою послугою. Відповідно до згаданої класифікації основними завданнями моніторингу слід вважати:

інформаційну – збір статистичної інформації про результати функціонування досліджуваної системи, що дає можливість здійснювати оперативне управління, визначати результативність та ефективність діяльності системи, її окремих елементів і складових частини;

кваліметричну – визначення системи індикаторів і критеріїв оцінювання, яка дозволяє виявити якісний стан системи;

діагностичну, яка передбачає визначення за допомогою різноманітних засобів дослідження досягнутого стану системи, виявлення проблем, відхилень від певних норм і стандартів;

аналітичну – аналіз та інтерпретація одержаних даних;

моделюючу – побудова різноманітних моделей ситуацій, впливів на них суспільних, політичних процесів та інших факторів, яка здійснюється після детального аналізу виявленого стану системи;

прогностичну – побудова різноманітних моделей майбутнього стану системи, її елементів, окремих об'єктів на підставі ґрунтовного аналізу та узагальнення здобутої інформації та розробку можливих моделей способів досягнення цього стану;

управлінську – прийняття управлінських рішень, спрямованих на поліпшення якості, усунення небажаних наслідків реформування системи тощо [5: 50].

Крім того, оцінка результатів реалізації Державної стратегії регіонального розвитку до 2015 року здійснюється на основі моніторингу виконання угод щодо регіонального розвитку, програм подолання депресивності окремих територій, інших заходів центральних та місцевих органів влади.

Для проведення моніторингу застосовуються показники соціально-економічного розвитку регіонів відповідно до форм, наведених у додатках до Державної стратегії регіонального розвитку до 2015 року, а також визначених угодами щодо регіонального розвитку програмами подолання депресивності територій [3: 62].

Головними завданнями моніторингу, як механізму управління професійним навчанням населення на нашу думку є збір, узагальнення, періодичний аналіз показників професійного навчання для потреб розвитку регіону та визначення ефективності державного управління.

В ринкових умовах жодному регіону ізольованість невігідна, оскільки кожен з них зацікавлений у широкому ринку збуту своєї продукції. На зміну синдрому відокремлення, виживання поодиноці, повинен прийти принцип розширення міжрегіональної економічної взаємодії, що поширюється на ринки товарів і послуг, праці і капіталу [3: 46].

Нагальною необхідністю є ефективне і органічне поєднання інтеграційного руху з вирішенням завдань розширення добросусідських

відносин з усіма сусідніми країнами шляхом налагодження механізмів взаємовигідного співробітництва прикордонних територій та розбудови транскордонної співпраці на нових засадах як чинника процесу інтеграції України до Європейського Союзу.

Інтегрування України в європейські структури відповідно до пріоритетних напрямів співпраці між Україною та ЄС, схвалених Радою з питань співробітництва Україна – ЄС, та Стратегії інтеграції України до Європейського Союзу потребує поступового переміщення ваги інтеграційного процесу з центральних органів виконавчої влади на регіони, органи місцевого самоврядування, територіальні громади.

Особливого значення розвиток транскордонного співробітництва набув у зв'язку із наближенням у травні 2004 року кордонів Європейського Союзу до України та запровадженням Європейською Комісією Нового Інструменту Сусідства на Європейському континенті, першим кроком якого є розробка Програм Сусідства: Польща-Білорусь-Україна, Словаччина-Угорщина-Україна та Румунія-Україна. Реалізація їх сприятиме соціально-економічному розвитку прикордонних регіонів [3, с.46].

Що стосується оцінювання співвідношення попиту та пропозиції на ринку кваліфікованої праці в умовах стрімкого зростання впливу науки та новітніх технологій на розвиток економіки, то у вітчизняній та світовій науці даній проблемі дотепер не приділяється достатньої уваги. Крім того, поза увагою наукових досліджень залишаються дослідження актуальних теоретико-методологічних, методичних і практичних питань ефективності використання кваліфікованої праці як основного чинника формування інноваційної моделі розвитку економіки, здійснення її комплексної статистичної оцінки [6: 169 – 181].

Комплексне статистичне оцінювання кваліфікованої праці, її якості повинно бути спрямоване на встановлення раціонального співвідношення її попиту та пропозиції у розподілі за видами економічної діяльності, секторами економіки, регіонами, підприємствами, фірмами, підвищення ефективності праці, забезпечення подальших перетворень у соціально-трудовій сфері, посилення соціального захисту населення від безробіття [3: 23 – 38].

На нашу думку, нині визначено різні групи інтересів щодо управління професійною орієнтацією та професійним навчанням населення: представники системи управління та політики, фахівці та професійні спілки, незалежні експерти та консультанти, міські громади, підприємці та батьки, учні та аспіранти тощо.

Ці групи чинять тиск на ухвалення рішень, тому неможливо завдяки лише простим діям та директивам усіх задовольнити або використати для співпраці. Тому потрібні такі, вже випробувані у розвинених країнах підходи, як аналіз політики.

Одним із головних завдань щодо реформування професійного орієнтування та професійного навчання населення є створення механізму

визначення та узгодження різних інтересів через стратегію, систему ухвалення рішень та документообіг.

Механізми управління системою професійної орієнтації та професійного навчання населення запропоновані з метою побудови децентралізованої моделі організації влади, яка б була спроможна в умовах ринкової економіки результативно та ефективно впливати на процеси соціально-економічного і культурного розвитку територій, забезпечувала б якісний рівень надання управлінських послуг населенню на рівні європейських стандартів, зокрема шляхом впровадження у центральних органах виконавчої влади, Раді міністрів Автономної Республіки Крим, обласних, Київській та Севастопольській міських державних адміністраціях, місцевих органах виконавчої влади систем управління якістю адміністративних послуг відповідно до національних або міжнародних стандартів ISO серії 9000; була здатна до самовдосконалення і саморегуляції.

Список використаних джерел та літератури

1. Міропольська М. А. Методичне та кадрове забезпечення профорієнтації в системі зайнятості / М. А. Міропольська// Актуальні проблеми професійної орієнтації та професійного навчання беробітних : матеріали Всеукр. наук.-прак. конф. / упоряд. В. С. Скульська. – К. : ІПК ДСЗУ, 2006. – С. 32-38.

2. Концепція реформування системи соціальних послуг, схвалена розпорядженням Кабінету Міністрів України від 13 квітня 2007 р. №178-р. – Режим доступу : www.zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=178-2007-%F0.

3. Постанова КМУ від 21 липня 2006 р. N 1001 “Про затвердження Державної стратегії регіонального розвитку на період до 2015 року”. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=1001-2006-%EF>

4. Про Концепцію державної регіональної політики. Указ Президента України №341/2001. . <http://www.president.gov.ua/documents/531.html>

5. Лукіна Т. Моніторинг якості освіти: теорія і практика / Т. Лукіна. – К. : Шкіл. Світ : Л. Галіцина, 2006. – 128 с.

6. Волков О. І. Економіка та організація інноваційної діяльності : підручник / Волков О. І., Денисенко М. П., Гречан А. П. та ін. – 3-тє вид. - К. : Центр навч. літ., 2007. – 662 с.

П. Кухарчук

Актуальные проблемы профессионального обучения населения

В данной статье сделана попытка анализа актуальных проблем профессионального обучения населения. Целесообразность формирования управления системой профессионального обучения населения обусловлена интеграцией Украины в европейский та мировой рынок образовательных услуг, усиления общественных требований к уровню образованности, профессионализму, конкурентности будущих специалистов на отечественном и мировом рынке труда.

P. Kukharchuk

Topical problems of professional education of population

Attempt of analysis of topical problems of professional education of population was made in this article. The objective of forming public and civil administration of professional training system is caused by integration of Ukraine into European and world market of educational services, upgrading of civil terms to education, professionalism, competitiveness of future professionals in Ukrainian and world labour-market.